

קינת דוד – שמואל ב' א' 19-27

רוני מגידוב

קינת דוד היא אחד הכתובים המקראיים המפורסמים ביותר. היא נקראת פעמים רבות בטקסי יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, ונחשבת לאחת מפסגות המבע של אובדן והספד. על פי שמ"ב א' 18 נכתבה הקינה על ספר הַיִּשָּׁר – ספר שהכיל כנראה שירות עתיקות של העם שנמצאו ראויות להישמר (ראו גם יהו' י' 13).

הקינה נאמרה לאחר שדוד שמע מהנער העמלקי על הקרב בגלבוה ועל מות שאול ויהונתן.

כיצד יש להבין את הקינה שבפי דוד?

שאול רדף את דוד ללא לאות ולא אחת ניסה להרגו. מדוע אפוא הצטער דוד על מותו?

דוד ידע ששאול מבקש את נפשו וחשש ממנו, כפי שאפשר ללמוד משמ"א כ"ז 1: וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל לְבוֹ עֵתָה אֶסְפָּה יוֹם אֶחָד בְּיַד שְׂאוּל אֵין לִי טוֹב כִּי הִמְלִיט אִמְלִיט אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְנוֹאֵשׁ מִמֶּנִּי שְׂאוּל לְבַקְשָׁנִי עוֹד בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְנִמְלִטְתִּי מִיָּדוֹ.

ומשמ"א כ"ו 10-11 אפשר להסיק כי דוד אף ייחל למות שאול: וַיֹּאמֶר דָּוִד חַי ה' כִּי אִם ה' יִגְפָּנוּ אוֹ יוֹמוֹ יָבוֹא וְמָת אוֹ בְּמִלְחָמָה יָרֵד וְנִסְפָּה. חֲלִילָה לִי מֵה' מִשְׁלַח יָדִי בְּמִשְׁיַח ה'.

עתה, משנראה כי ייחולו של דוד התגשם, ושאול אכן מת, ולא מידי דוד – האם אפשר לראות בקינתו ביטוי כן של צער ואובדן? לאור ההיסטוריה המורכבת של יחסי דוד ושאול...

אילו הרגשות ומחשבות מתעוררות בדוד בשמעו על מות שאול ויהונתן בקרב על הרי הגלבוה?

קשת התשובות על שאלה זו רחבה – והיא משתרעת, קרוב לוודאי, מרגשות של עצב וצער, דרך שיקולים של רווח פוליטי ועד להקלה ואפילו לשמחה.

יט הַצָּבִי יִשְׂרָאֵל

עַל בְּמוֹתֶיךָ חָלַל

אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים

כ אֵל תִּגִּדּוּ בְּגֵת

אֵל תִּבְשְׂרוּ בַחֲוֹצַת אֲשָׁקְלוֹן

כֶּן תִּשְׁמַחְנָה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים

כֶּן תִּעְלֶזְנָה בְּנוֹת הָעַרְלִים

כא הָרִי בְּגִלְבֹּעַ

אֵל טַל

וְאֵל מָטָר עֲלֵיכֶם

וּשְׂדֵי תְרוּמַת

כִּי שָׁם נִגְעַל מִגֵּן גִּבּוֹרִים

מִגֵּן שְׂאוּל בְּלִי מְשִׁיחַ בְּשָׁמֶן

כב מַדְם חֲלָלִים מִחֶלֶב גִּבּוֹרִים

קִשְׁתְּךָ יְהוֹנָתָן לֹא נִשְׁוֹג אַחֲוֹר

וְתִרְבַּב שְׂאוּל לֹא תִשׁוּב רִיקָם

כג שְׂאוּל וַיְהוֹנָתָן

הַנְּאֻקָּהִים וְהַנְּעִימִם

בְּחַיִּיקָם

וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדּוּ

האם אפשר למצוא בקינה ביטוי לרגשות אלו? האם יש בקינת דוד הערכה לנופלים? צער על אובדנם? ביקורת על פועלם? רמז לצורך להחליפם?

אנדרטת "הצביר
ישראל"
מתנוססת על
ההר ומשקיפה
אל קיבוץ קריית
ענבים

מתוך:
ויקיפדיה
האנציקלופדיה
החופשית

האם הקינה כנה?

אפשרות א': לא, הקינה איננה כנה

לפי אחד הפירושים, כבר הפסוק הראשון בקינה עשוי לרמוז לביקורת שיש לדוד על התנהלות המנהיגות שהוא שואף לרשת. לפי פירוש זה, יש לקרוא את הפסוק כתמיהה רטורית: האם ישראל הוא כצבי הנס על נפשו מפני האויב ונופל חלל על ההרים?

הביטוי **אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים** אף הוא יכול להיקרא כתמיהה המבטאת ביקורת על מי שנחשבו גיבורים אבל נפלו כצביים. האם אפשר לבאר פסוקים נוספים ברוח זו?

ייתכן שהפסוק השני (פס' 20) – **אֵל תִּגִּדוּ בְּגַת אֵל תִּבְשְׂרוּ בְּחוּצַת אֲשָׁקְלוֹן פֶּן תִּשְׁמַחַנָּה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים פֶּן תִּעְלֶזְנָה בְּנוֹת הָעַרְלִים** – רומז לכך שלא כדאי שייודע לפלשתים על מנוסת ישראל מהמערכה ועל נפילתו של מלך ישראל, משיח ה', שביקש מנער עמלקי למוטטו על חרבו. כלומר, דוד מבקש שלא לבשר על המפלה המבישה בערי פלשתים, אבל בעצם קינתו הוא מפרסם את הביזיון, את התבוסה המבישה.

אפילו השבחים שהוא חולק לשאול והבכי עליו רומזים לביקורת: **בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל שְׂאוּל בְּכִינָה הַמְּלִכֶשְׁכֶם שְׁנֵי עָם עֲדָנִים הַמַּעֲלָה עֲדֵי זָהָב עַל לְבוּשָׁכֶן** (פס' 24). הוזהו השבח הראוי למלך שהוביל את עמו בשדה הקרב ונפל במלחמה? המשך הפסוק מבליט עוד יותר את הפער בין שאול המלביש את הנשים ומקשטן לבין כישלוננו בקרב: **אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים בְּתוֹךְ הַמְּלָחָמָה**.

ומה באשר לפס' 21-22 – **כִּי נָשָׂם נִגְעַל מִגֵּן גִּבּוֹרִים מִגֵּן שְׂאוּל בְּלִי מְשִׁיחַ בְּשִׁמּוֹן. מִדָּם חֲלָלִים מִחֶלֶב גִּבּוֹרִים קִנְיַת יְהוֹנָתָן לֹא נִשׁוּג אַחֲזָר וְחָרַב שְׂאוּל לֹא תָשׁוּב רִיקָם?**
גם פסוקים אלו עשויים להתפרש על פי אותו הקו:

המקונן מבקש לצייר את גודל התבוסה באמצעות המגן המוזנח, שלא נמשח בשמן ונכשל בהגנה על הלוחמים (המשיחה נועדה לגרום לחצים, ולשאר כלי הנשק המכים במגן, להחליק עליו). מגניהם של שאול ויהונתן נגעלו בדמם ובחלבם שלהם עצמם (ואולי נרמז כאן גם לשאול שנפל על חרבו); כלי נשקם של שאול ויהונתן – הקשת והחרב – חדלו לפעול.

על פי הפירוש הקורא את קינת דוד כתמיהה המבטאת ביקורת, לבוש הקינה היא למעשה תחפושת. תחפושת זו נועדה לשרת את מטרתו של דוד להכתיר את עצמו למלך על ישראל ולהסב את המלוכה מבית שאול לבית דוד. ייתכן שרמז למגמה זו נמצא בפס' 18, החוצץ בין הפתיחה לקינה לבין תחילתה: **וַיֹּאמֶר לְלִמְד בְּנֵי יְהוּדָה קִשֶׁת הַגִּבָּה כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיְשָׁר. אֵי אִפְשָׁר שְׁלֹא לַתֵּת אֶת הַדַּעַת לְהִזְכֵּרָה הַחֹזֶרֶת שֶׁל כְּלֵי נֶשֶׁק בְּקִינָה (מִגֵּן, קֶשֶׁת, חֶרֶב) לְעוֹמֵת הַסּוּיֹם: אֵיךְ נִפְּלוּ גִבּוֹרִים וַיֵּאבְדּוּ כְּלֵי מִלְחָמָה. כְּלוֹמֵר, כְּלֵי הַמִּלְחָמָה (הַמֵּיִצְגִים אֶת הַמְּנַהִיגִים, בְּנֵי שֶׁבֶט בְּנֵימִין) שֶׁשִּׁמְשׁוּ עַד עֵתָה – נִפְּלוּ, וְהִגִּיעַ הַזְּמַן לְהַחֲלִיפֵם בְּכֵלִים חֲדָשִׁים (בְּמְנַהִיגִים בְּנֵי שֶׁבֶט יְהוּדָה). מֵעַתָּה יֵאָחֲזוּ בְּנֵי יְהוּדָה בְּקֶשֶׁת וַיּוֹבִילוּ אֶת מִלְחָמוֹת יִשְׂרָאֵל.**

נראה שפוטנציאל דידקטי גדול טמון בשאלה אם אפשר לקרוא את קינת דוד כביקורת פוליטית, ובשאלה עד איזה שלב אפשר לפרש כך את השירה.

לצד הפרשנות שלעיל, נציג עמדה שונה, הרואה בשירת דוד קינה אמיתית, אך אינה מתעלמת מיחסו המורכב של דוד אל שאול. על פי עמדה זו, תחושות האובדן והצער אינן שוות בכל חלקי הקינה.

אפשרות ב': כן, הקינה כנה

אחת הדרכים לבדוק אם קינת דוד היא קינה כנה היא בירור השאלה: על מי בעצם קונן דוד? על שאול? על יהונתן? על כל ישראל? ומאיזה פסוק אפשר לענות על שאלה זו?

הקינה נפתחת בחידה ובקלישאה:

החידה היא – מיהו או מהו הצבי שנפל על במות ישראל.

ייתכן שהכוונה היא לבעל החיים האצילי, דק הרגליים ובעל זוג הקרניים הישרות. דימוי של לוחם הקשור בבעל החיים הזה נמצא בשמ"ב ב' 18: **וַיִּהְיוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה בְּנֵי צְרוּיָה יוֹאָב וְאַבְיָשִׁי וְעֲשָׂהאֵל וְעֲשָׂהאֵל קַל בְּרַגְלֵי כְּאַחַד הַצְּבִיִּים אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה. וְאִם כֵּן, הַצְּבִי הוּא דִּמּוּי אֲפֹשֵׁר לְלוֹחֵם מְסוּיִם אוֹ לְכָלֵל הַלּוֹחֲמִים.**

ואולם למילה "צבי" עוד פירוש – המובחר והמפואר. כך למשל בישעיה י"ג 19: **וְהִיְתָה כְּבָל צְבִי מִמְּלָכוֹת תִּפְאָרֶת גָּאוֹן כְּשִׂדִּים כְּמִהֲפַכֵּת אֱלֹהִים אֶת סֹדֵם וְאֶת עַמֹּרָה,**

ובישעיה כ"ג 9: **ה' צְבָאוֹת יַעֲצֶה לְחַלֵּל גָּאוֹן כָּל צְבִי לְהַקְלֵל כָּל נִכְבְּדֵי אֶרֶץ.**

על פי פירושים אלו, מדובר כאן על לוחם מובחר. אך למי הכוונה? לשאול? ליהונתן? ללוחמים מנכבדי העם? או אולי לצבא כולו?

ייתכן שהחידה תיפתר בהמשך הקינה, ואולם כבר עתה יש לחידה תפקיד מובהק: היא מחלישה את אפקט הקלישאה – **אֵיךְ נִפְּלוּ גִבּוֹרִים.**

המשפט אֵיךְ נִפְלוּ גְבוּרִים אופייני לקינה:

יש בו אֵיךְ, האופייני לסוגה זו (למשל – בפתיחה למגילת איכה), שכן בכל קינה טמונה הנחה שהיה דבר שאיננו עוד, והמקונן משתאה אל מול האובדן.

ועוד, יש בו הפועל נ-פ-ל המאפיין קינה על מי שאיננו (ראו למשל בקינה אחרת של דוד, שמ"ב ג' 34, 38).

המשפט אֵיךְ נִפְלוּ גְבוּרִים יכול להיאמר בכל זמן, על כל קרב, והוא שגור וחסר ייחוד. לעומתו, החידה היא מיוחדת, מסקרנת ובלתי מפוענחת.

המשפט אֵיךְ נִפְלוּ גְבוּרִים משמש "פזמון חוזר" התופח והולך בהמשך השיר. המשפט חוזר ומופיע בפס' 25 ואחריו תוספת: אֵיךְ נִפְלוּ גְבוּרִים בְּתוֹךְ הַמְלָחָמָה; וגם בפס' 27, בלויית תוספת שונה: אֵיךְ נִפְלוּ גְבוּרִים וַיֵּאבְדוּ כְּלֵי מְלָחָמָה.

אַךְ דֶּרֶךְ חַפְצִים, מְקוּמוֹת וְאֲנָשִׁים אַחֵרִים

בתחילת הבית השני בקינה (פס' 20) מדובר על בנות הפלשתים, ואחר כך (פס' 21) על הרי הגלבוּע. מדוע?

אולי משום שקל יותר לדבר עליהם מלדבר ישירות על מי שהמקונן מתאבל עליהם וכואב את אובדנם.

ייתכן שהקושי של המקונן וחוסר האונים שלו נוכח האובדן באים לידי ביטוי בציוויים שאינם רְאִיִּים ובבקשות לא מציאותיות. ציוויים אלו מובעים בארבע מילות אֵל בפס' 20-21:

אֵל תִּגִּידוּ בְּגַת

אֵל תִּבְשְׂרוּ בְּחֻצַּת אֲשָׁקְלוֹן [...]

אֵל טַל

וְאֵל מָטָר עֲלֵיכֶם [...]

ואולם הפלשתים שמעו על תוצאות הקרב עוד לפני ששמע עליהן דוד, שהרי רק שלושה ימים אחרי הקרב הגיע אליו הנער העמלקי ובפיו הבשורה המרה (שמ"ב א' 1-2). ואם כך, הבקשה שלא להגיד בגת איננה ממשית. הציווי **אֵל טַל**

וְאֵל מָטָר הוא ציווי מחוץ לתחום שליטתם של בני האדם, ועל כן גם הוא איננו ממשי. הביטוי השירי הוא כיסוי לחוסר האונים שדוד מרגיש, מעין ניסיון נואש לשנות סדרי עולם שיבטלו את מה שכבר קרה והוא שריר וקיים.

אם כן, עד פס' 21 לא מדובר ישירות על מושא הקינה, וגם בסוף הפסוק הזה דוד אינו מקונן על שאול באופן ישיר, אלא דרך מגנו של המלך: **כִּי נָשָׂם נִגְעַל מִגֵּן גְּבוּרִים מִגֵּן שְׂאוּל כְּלֵי מְשִׁיחַ בְּשֶׁמֶן**. אחד הפירושים לאמירה זו הוא שמגנו של שאול נגעל בדם ולא יימשח עוד בשמן, קרי: מגנו של שאול הפסיק למלא את תפקידו.

וכך – גם משחזר דוד לדבר בעקיפין, על בנות הפלשתים ועל הרי הגלבוּע, והוא מזכיר סוף-סוף את מושא קינתו, הוא עושה זאת דרך מְטוֹנִימָה, כלומר – באמצעות ציור לשוני המתאר, מייצג ומסמן תופעה. במטונימיה חל היסט מן ה"דבר

עצמו" אל חפץ או פרט הנמצאים בקרבתו או מלווים אותו, ועל כן גם מייצגים אותו. במקרה שלפנינו – כשדוד כבר מזכיר את שאול, הוא אינו מדבר על האדם עצמו, אלא על מגנו של המלך שנותר מיותם ומגואל בדם. גם בפסוקים הבאים בקינה עדיין אין הבעה מפורשת וישירה של הצער והאובדן. על פי אחת האפשרויות לפירוש פס' 22, בפסוק זה דוד מזכיר את פועלם של שאול ויהונתן לפני הקרב בגלבו: **מַדְם חָלְלִים מִחֶלֶב גְּבוּרִים קָשָׁת יְהוֹנָתָן לֹא נִשְׁוֹג אֲחֹר וְחָרַב שְׂאוּל לֹא תָשׁוּב רִיקָם**. כלומר, בפסוק זה הקינה הופכת לשיר תהילה לגבורתם ולהישגיהם הצבאיים בעבר. אך ראוי לשים לב שגם כאן המקונן מזכיר את נשקם של הגיבורים ולא אותם עצמם. למעשה, האנשים עצמם – שאול ויהונתן – מוזכרים לראשונה רק בפס' 23. ההלל הנשמע בפסוק זה – **מִנְשָׁרִים קָלוּ מְאֹרִיּוֹת גְּבִירוֹ –** מתאר אותם לא באמצעות מְטוֹנִימָה אלא באמצעות דִּימוֹנִים למלך בעלי הכנף ולמלך החיות.

מיהו הצבי ישראל?

אם כן, האם פוענחה שאלת הפתיחה – האם קינת דוד היא אכן קינה על שאול ויהונתן? נראה שעדיין אין בידינו תשובה על כך. ראוי לעמוד על הבדל בין פס' 24 (המדבר על שאול) לפס' 26 (המדבר על יהונתן): בפס' 24 בנות ישראל הן הבוכות על שאול ומְצָרוֹת על הטוב שהרעיף עליהן ונלקח מהן עם מותו; לעומת זאת בפס' 26 דוד הוא המצור, הקינה היא אישית וישירה, שמו של יהונתן נזכר פעמיים, והפנייה היא פנייה ישירה אליו. הכינוי אָחִי הוא כינוי לאדם קרוב. בשיר השירים אָחִי הוא אף כינוי השמור לאהובה בפי האהוב (ראו למשל שה"ש ד' 9, 10). גם המילים **נְעֻמָּה וְאֶהְבֶּתָּ** הן ביטוי לקשר האישי העמוק בין דוד ליהונתן. ההיבט האישי מודגש בחזרה משולשת על המילה לִי ובפנייה הישירה אל יהונתן המת: **יְהוֹנָתָן עַל בְּמוֹתֶיךָ חָלַל. צַר לִי עָלֶיךָ אָחִי יְהוֹנָתָן נְעֻמָּה לִי מֵאֵד נִפְלְאַתָּה אֶהְבֶּתָּ לִי מֵאֶהְבֶּת נָשִׁים** (פס' 25-26).

שיאה של הקינה הוא אפוא הפנייה אל יהונתן, ולאור הבנה זו נוכל לפענח את המילה הפותחת את המזמור ולגלות מיהו הַצָּבִי שנפל על במות ישראל. שתי ראיות אפשר להביא לטענה שהַצָּבִי – התפארת, המובחר והחמדה – הוא יהונתן: הראשונה היא ההקבלה בין פס' 19 – **הַצָּבִי יִשְׂרָאֵל עַל בְּמוֹתֶיךָ חָלַל**, לפס' 25 – **יְהוֹנָתָן עַל בְּמוֹתֶיךָ חָלַל**. והשנייה היא החוקיות העולה מן ההתבוננות בשמות בחלקי הקינה:

פס' 21-19	פס' 22	פס' 23	פס' 24-26
צבי שאול	יהונתן שאול	שאול ויהונתן	שאול יהונתן

על פי חוקיות זו: א – א, ב – א, ג – א, ד – א – הצבי הוא כינויו של יהונתן. ואם פירוש זה נכון, החידה נפתרה, ופתרונה מלמד שהקינה היא שיר הספד המביע את הכאב ואת תחושת האובדן של דוד על מות יהונתן. הפסוק האחרון בקינה מזכיר את שני הגיבורים, את המלך ואת בנו: **אֵיךְ נִפְלוּ גְבוּרִים וַיֵּאבְדוּ כָּלֵי מִלְחָמָה**. וכפי שראינו, כלי המלחמה הנזכרים בקינה: המגן, הקשת והחרב, משמשים כמְטוֹנִימָה ליהונתן ולשאול.

על פי הפירוש שהוצע לעיל, דוד מהלל את גבורת שאול ואת פועלו למען ישראל, ואולם את התבטאויותיו האישיות, הקשות להבעה ולחשיפה, הוא שומר לרגע השיא, לקראת סוף השירה, ומפנה אותן ליהונתן בלבד. על פי הבנה זו של הקינה, אכן יש בה ביטוי לרגשות כנים של דוד – לצער על מות שאול ולהערכה לפועלו, אבל את הכאב האישי ואת תחושת האובדן אין הוא מפנה אל שאול אלא אל רעו ואוהבו – אל יהונתן.

כוונות פוליטיות או אֶבֶל אמת – האומנם דיכוטומיה? אלתרמן מול זך

האם פירוש זה מתעלם מן האפשרות שדוד הבין נשמות שאול סולל את דרכו למלוכה? לא בהכרח. יתרה מזאת, אין הכרח להתייחס בשלילה לשאיפתו של דוד למלוך ולקשור אותה באופורטוניזם, ברדיפה אחר כבוד ואחר כוח לשם כוח. בשירו "הנה תמו יום קרב וערב" הציע נתן אלתרמן פירוש אחר:

הנה תמו יום קרב וערב

נתן אלתרמן

הנה תמו יום קרב וערב
המלא זעקת מנוסה,
עת המלך נפל על חרב
וגלבע לבש תבוסה.
ובארץ, עד שחר קום,
לא נדמו פרסות הרץ,
ונחירי רמכו בדם
מבשרים כי הקרב נחרץ.
הנה תמו יום קרב וערב,
והמלך נפל על חרב.

בהבְּרִיק על הרים אור יום
בא הרץ אל מפתן אמו
ובנפלו לרגליה דם
את רגליה כסה דמו.
את רגליה כסה שני
והיה העפר שדה-קרב.
ובדברה אליו: קומה, בני –
מני דמע חשכו עיניו.
ויספר לה יום קרב וערב,
איה המלך נפל על חרב.

אָז אַמְרָה לֹו לְנַעַר: דָּם
אֶת רַגְלֵי אִמְהוֹת יִכַּס,
אֲבָל שְׁבַע יְקוּם הָעַם,
אִם עָלֵי אֲדָמְתוֹ יוֹבֵס.

אֶת הַמֶּלֶךְ פָּקַד הַדִּין
אֶךְ יוֹרֵשׁ לֹו יְקוּם עַד עֵת,
כִּי עָלֵי אֲדָמְתוֹ הַשְּׁעִין
אֶת חֲרָבוֹ שְׁעָלֶיהָ יֵת.
כֹּה דְבָרָה וְקוֹלָה הַרְעִיד.
וַיְהִי כֵן. וַיִּשְׁמַע דָּוִד.¹

את השיר על תום הקרב בהרי הגלבוע, על "היום שאחרי" נפילת שאול על חרבו, כתב אלתרמן על רקע מלחמת השחרור. במלחמה זו נהרגו כ-6,000 איש, אחוז אחד מאוכלוסיית היישוב העברי בארץ ישראל באותה עת. השיר מבטא את הכאב והאובדן וגם את הצורך של היישוב להתחזק ולהמשיך במאבק להקמת מדינת ישראל. צורך זה מתואר בשיר כדרבון כואב ונחוש. אלתרמן בחר לכתוב על ההכרח להמשיך במאבק על הקיום מתוך האובדן והשכול באמצעות סיפור מותו של שאול ותפקידו של דוד. לאחר ששאול נפל על חרבו, דוד הוא שיירש את המלוכה והוא שיקים את העם וישקם אותו. ואמנם על פי הסיפור במקרא, שחרר דוד את ישראל מעול הפלשתים וכונן ממלכה חזקה. שאיפתו של דוד לתפוס את מקומו של שאול שנפל בקרב יכולה להיתפס לאו דווקא כרדיפת שררה או כחתרנות אלא גם כקבלת אחריות וכהתגייסות של מי שיש לו נכונות ויכולת להנהיג. על פי קריאה זו, דוד היה מוכן להירתם להנהגת העם ולהובילו, בשעה של תבוסה ומשבר, ממפלה לתקומה.

משורר ישראלי אחר – נתן זך – בחר לראות בדוד דמות קרה ומפוכחת יותר. על פי תפיסתו, מותו של יהונתן – בנו הבכור, האהוד והמוכשר של שאול – סלל את דרכו של דוד אל כס המלוכה. וכך כתב זך באחד מבתי שירו "השיר על אחי יהונתן":

... קוֹנְנוּ נָשִׁים עַל אַחֵי יְהוֹנָתָן
צַר לִי עַל יְהוֹנָתָן הַקָּטָן.
כְּשֶׁאֶעֱלֶה אֲנִי בַּמְדַּרְגּוֹת הַגְּבוּהוֹת
עוֹד אֶזְכֹּר אֶת אַחֵי יְהוֹנָתָן בְּדַמְעוֹת.²

ביבליוגרפיה

י' אבן, מילון מונחי הסיפורת, ירושלים, תשנ"ב, עמ' 134.

ע' ביננפלד, "קינת דוד", ארכיון השיעורים באתר מכון מאיר (<http://www.machonmeir.org>).

¹ נתן אלתרמן, עיר היונה, תל אביב תשמ"ו, עמ' 184.
² נתן זך, שירים שונים, תל אביב תש"ד, עמ' 80. השיר מופיע גם בספרה של מלכה שקד, לנצח אנגנד: המקרא בשירה העברית הדשה – אנתולוגיה, עמ' 258. השיר במלואו מופיע בסוף היחידה.

ש' בר אפרת, **שמואל ב'** (מקרא לישראל), ירושלים ותל אביב, תשנ"ו, עמ' 10-15.
 מ' גרסיאל, "שמואל ב' א'", בתוך: אברמסקי ש' (עורך), **שמואל ב'** (עולם התנ"ך), ירושלים ורמת גן, תשמ"ט, עמ' 14-16.

צ' מוצן, "'הצבי ישראל על במותיך חלל' (שמ"ב א' 19) – הלל או תמיהה? הצעה לביאור קינת דוד", **בית מקרא**, גיליון נב, ב (תשס"ז), עמ' 22-40.

א' קומם, "קינת דוד – הרטוריקה של האבל והשכול", **דפים למחקר בספרות**, 10 (תשנ"ו), עמ' 203-225, וגם באתר **מקראנט** <http://mikranet.cet.ac.il>.

י' קיל, **ספר שמואל** (תנ"ך עם פירוש דעת מקרא), ירושלים תשמ"א, עמ' שטז–שכא.

Fokkelman J. P., *Reading Biblical Poetry*, Louisville–London 2001, pp. 5–13.